

KAPSY PLNÉ PENĚZ – ANEB O ČTENÁŘÍCH A POPLATCÍCH V MĚSTSKÉ KNIHOVNĚ V PRAZE

Marie Čadková, Městská knihovna v Praze

Svůj příspěvek musím začít omluvou. Již nyní vím, že rozdíl mezi tím, co najde či našel případný čtenář ve sborníku a tím, co odezní v jednacím sále konference Knihovny současnosti bude zásadní. Prostoru ve sborníku využívám především k rekapitulaci pravidel, mezí, podmínek a možností s nimiž v Městské knihovně v Praze pracujeme. Při našem setkání v Seči budeme, věřím, mluvit spíše o konkrétních číslech, objemech, tabulkách a grafech, které Vám zpřístupním.

Kdo jsme?

Městská knihovna v Praze je veřejná univerzální knihovna, jejímž posláním je získávat, zpracovávat, uchovávat a poskytovat informace, literaturu a další kulturní hodnoty, aby zabezpečila Pražanům naplnění jejich práva na informace, na trvalé vzdělávání a poznávání, na přístup ke kulturnímu dědictví národa a ke světové kultuře a umění, na rekreaci. Poskytuje služby co nejširší pražské veřejnosti v přiměřeném rozsahu, kvalitně, levně, rychle a efektivně. Zvláštní důraz je přitom kladen na služby pro děti, mládež a studenty a není pominuta ani role sociální, tj. služby důchodcům, lidem sociálně slabým a zdravotně handicapovaným.

Ano, někteří z Vás asi poznávají, takto je ve Strategii Městské knihovny v Praze do roku 2005 formulováno naše poslání. Jsem přesvědčena, že při debatě o „poplatkové strategii“ a jejím uplatňování není možné začít jinde, než připomenutím si právě tohoto poslání.

Městská knihovna v Praze poskytuje některé služby nejen zapsaným čtenářům, ale také uživatelům, kteří zůstávají zatím neregistrováni.

Zřizovatelem knihovny je Magistrát hlavního města Prahy, působíštěm knihovny je území celého města. Městská knihovna v současné době nabízí své fondy a služby čtenářům v celkem 57 lokalitách. Velikost, charakter, nabídka fondů i služeb je v jednotlivých knihovnách různá. Na Městskou knihovnu v Praze je možné dívat se i jiným úhlem pohledu. V síti dnes vedle sebe pracují a jsou čtenáři využívány knihovny automatizované a neautomatizované. Není účelem tohoto příspěvku zabývat se záměry a plány na přechod k plně automatizovanému provozu i v dalších, v cílovém stavu téměř všech knihoven naší sítě. Přesto je nezbytné připomenout, že v MKP dnes vedle sebe fungují knihovny, v nichž platí Knihovní řád MKP pro neautomatizované knihovny

sítě a Knihovní řád MKP pro automatizované sítě. V obou knihovních řádech jsme se snažili na všech místech, kde je to možné, o maximální shodu v pravidlech, ve vymezení práv a povinností obou stran. Rozdíly vyplývající z odlišností ve fungování obou typů knihoven ale existují a promítají se i do rozdílů v poplatcích. V tomto příspěvku se záměrně omezím na poplatkovou politiku AUTOMATIZOVANÝCH knihoven sítě MKP. Statistická data použitá v tomto příspěvku popisují situaci ke konci roku 1998.

Komu sloužíme?

Městská knihovna v Praze poskytuje své služby čtenářům všech věkových i profesních kategorií. Čtenáři automatizovaných knihoven jsou především studentí všech typů vysokých a středních škol (přes 66 % ze všech zapsaných čtenářů, starších 15 let). Čtenáři ve věku do 15 let tvoří cca 10 % našich uživatelů, čtenáři ve věku od 15–19 let cca 20 %, věková kategorie 19–30 let je zastoupena téměř 40 %, na uživatele ve věku 30–60 let připadá přes 17 %, čtenáři ve věku nad 60 let tvoří více než 5 % zapsaných čtenářů automatizovaných knihoven.

Co nabízíme a poskytujeme zdarma?

Čtenářům i návštěvníkům především přístup ke všem fondům, umístěným ve volných výběrech. Děti do 15 let neplatí registrační poplatek. Zpoplatněno není ani půjčování speciálních druhů dokumentů, takže ve všech knihovnách sítě MKP si čtenář půjčuje jazykové učebnice s audionahrávkou, zvukové knihy, magnetofonové kazety i CD disky bez poplatku. CD-ROMy jsou dokumenty, které zatím čtenářům zpřístupňujeme pouze presenčně. Zdarma jsou poskytovány ústní bibliografické i faktografické informace získávané z tištěných i elektronických zdrojů. Zdarma je čtenářům automatizovaných knihoven zpřístupněn také Internet. Velký zájem veřejnosti je v tomto případě „regulován“ stanoveným časovým limitem a nutností předem se objednat.

Za co a kolik se u nás platí?

S první platbou se čtenář starší 15 let setkává při zápisu do knihovny. Při prvním zápisu do automatizované knihovny platí tzv. registrační poplatek ve výši 20,- Kč, stejnou částku zaplatí (a tentokrát i čtenář mladší 15 let) při vystavování duplikátu ztraceného či zničeného čtenářského průkazu. Při zápisu do knihovny si čtenář volí dobu platnosti svého průkazu. Při období dvanáctiměsíčním platí 60,- Kč, na půl roku 35,- Kč. Dětem, které se zapisují bez registračního poplatku je čtenářský průkaz vystaven s platností do dne dovršení 15 let věku. Pokud si chtějí poté platnost průkazu prodloužit, postupují již jako ostatní čtenáři. Registrační poplatek pro právnické osoby je 500,- Kč na dobu 12 měsíců, resp. 300,- Kč na dobu 6 měsíců. Zapsaným čtenářem se v MKP může stát i občan nebo právnická osoba s bydlištěm, resp. se sídlem mimo Prahu. Čtenář, který nemá trvalé bydliště v České republice, skládá při zápisu kauci ve výši 1000,- Kč. Knihovní řád automatizovaných knihoven stanoví také poplatek za náhradní sadu informačních materiálů –

při zápisu do knihovny je čtenář dostává zdarma. Zpoplatněno je také splnění rezervace. Po otevření knihovny to bylo 5,- Kč za jednu knihovnickou jednotku, nyní je to 10,- Kč. Zpozdění, které čtenář platí při nerespektování výpůjční lhůty stanovené pro jednotlivé druhy dokumentů, se vypočítává podle jednoduchého vzorce: 1 knihovnická jednotka – 1 den – 1Kč. Připomínám, že čtenář může mít v automatizovaných knihovnách naší sítě vypůjčeno najednou až 40 knihovnických jednotek (bez ohledu na druhovou skladbu). Poplatky za upomínání jsou odstupňovány: běžná upomínka stojí čtenáře 10,- Kč, upomínka odeslaná doporučeně 20,- Kč, za předžalobní výzvu čtenář zaplatí 50,- Kč. Relativně samostanou skupinu tvoří platby vztahující se k náhradám škod a ztrát. Za „úkony spojené s likvidací způsobené škody, včetně náhrady knihovnického a knihařského zpracování ztracené či zničené knihovnické jednotky“ platí čtenář 50,- Kč, stanoveny jsou také poplatky za knihařské práce při nové vazbě knihy či vazbě reprografické kopie a při opravě poškozené vazby. Do kategorie ostatních placených služeb můžeme zahrnout platby za tiskové výstupy z článkové báze Newton. Tento poplatek je stanoven ve smlouvě uzavřené mezi MKP a dodavatelem databáze.

Jaké máme příjmy?

Chtělo by se mi poznamenat, že slušné. Ano, jako instituce jistě ano. Plánované příjmy celé MKP byly v roce 1998 splněny na 271 % a dosáhly celkového objemu 8 669 000,- Kč. Lví podíl na této částce mají právě příjmy plynoucí z výpůjční činnosti Ústřední knihovny.

Co z toho máme?

Příjmy jsou odváděny zřizovateli knihovny. Bylo by velmi mylné, domnívat se, že nám tedy nemusí záležet na tom, jaká částka to bude. Při stanovování libovolného poplatku se ale vždy vracíme právě k našemu poslání a ke Zřizovací listině. Jsme knihovnou veřejnou, financovanou z peněz daňových poplatníků. I proto je naším záměrem, chovat se v této oblasti tak, aby čtenář – občan neměl oprávněný dojem, že platí za něco, co si již zaplatil ve svých daních. Všichni si také plně uvědomujeme, že knihovny nikdy nemohou své funkce a poslání plnit bez příslušných dotací. Jak dosáhnout stavu, aby jejich výše umožňovala knihovně pracovat opravdu dobře – ale to je již jiné téma. . .

Co chceme a co nechceme měnit aneb proč právě takto?

Velmi často je nám čtenáři kladena otázka, proč má platit za splněnou rezervaci. Vždyť on přece nemůže za to, že právě my nemáme knihu, kterou momentálně on potřebuje, proč má platit za to, že si v daném okamžiku půjčil knihu někdo jiný. Slyšíme pak otázky kombinované s výčitkou – tak toho máte mít dost, to přece musíte vědět, že o . . . (doplňte prosím podle profilu čtenářů své knihovny, podle právě běžícího seriálu v televizi, podle témat probíraných v konkrétním období na různých typech škol) . . . bude zájem. Čtenáři poplatků za rezervaci také často vnímají jako platbu za zaslání písemného upozornění a chtějí, aby dostávali informace jen prostřednictvím

e-mailu. Zatím to neumožňujeme. Důvodů je několik. Takže s platbami za splněné rezervace i do budoucna počítáme.

V současné době ani v krátkém výhledu nepočítáme se změnou registračního poplatku a poplatku souvisejícího s dobou platnosti čtenářského průkazu. Nadále je naším záměrem, udržet tyto částky „pod cenou jedné knihy“. Sporadicky se setkáváme také s dotazy důchodců, čtenářů ve věku nad 70 let a příslušníků nejrůznějších skupin, spolků... , zda právě oni nemohou být osvobozeni od všech plateb. I tady mohu potvrdit, že s ničím podobným nepočítáme.

Kde jsou ty kapsy?

A kde jsou ty kapsy plné peněz z názvu mého příspěvku? Z výše uvedeného by se zdálo, že někde na Magistrátě. Ne, tak toto přirovnání myšleno nebylo. Měl by je mít každý z nás. Tím myslím ekonomické námětky a rozpočtáře knihoven, knihovníky i naše čtenáře. Vím velmi dobře, že někdy se plnou zdá kapsa s pětikorunou, někdy je v ní několik tisíc a je to málo. Málo mohou být i miliony. Osobně jsem přesvědčena, že knihovny budou dobře pracovat a sloužit svým čtenářům ne tehdy, když si za vše nechají platit možné maximum, když budou sahat po hranicích, kterou jsou čtenáři ochotni zaplatit. Věřím, že nikdy nebudeme v situaci, že knihovna bude muset vyjít s tím, co si „vydělá“. Aby naše práce měla smysl, aby mohla být její úroveň odpovídající oprávněným nárokům našich čtenářů, musí zde vždy být moudrý a osvěcený zřizovatel. Je jen logické, že se plným právem knihovny, kterou dotuje ptá, jakou práci odvádí.